

ԿԱՐԾԻՔ

Մհեր Սուրենի Քումունցի «Արցախ-Սյունիքի բարբառային բառապաշարը» դոկտորական ատենախոսության վերաբերյալ

Պաշտպանության ներկայացված ատենախոսությունը պատմական բառագիտությանը նվիրված արժեքավոր ուսումնասիրություն է, որի միջոցով առաջին անգամ բացահայտվում է նախահայերենի և հին հայերենի լեզվական նմուշների առկայությունը Հայաստանի երկու տարածամերձ շրջանների՝ Արցախի և Սյունիքի բառապաշարում:

Մհեր Սուրենի Քումունցի աշխատանքը հայ բարբառագիտության և պատմական բառագիտության կարևորագույն ու արդիական հետազոտություններից է: Իսկապես մեծ ծավալի աշխատանք է կատարվել հենց բարբառակրի կողմից: Աշխատանքում հեղինակը համակարգված և խորքային վերլուծության է ենթարկել Սյունիք-Արցախի բարբառների բառապաշարի պատմական շերտերը՝ նախահայերենից (հնդեվրոպական) մինչև հին հայերեն (գրաբարյան) և փոխառյալ տարրերը:

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երկու գլխից, եզրակացություններից, օգտագործված գրականության, համառոտագրությունների և պայմանական նշանների ցանկերից:

Հին հայերենի՝ որպես խոսակցական լեզվի գործածությունից դուրս գալուց հետո գրավոր և խոսակցական լեզուների միջև առաջացած տարբերությունները տարակարծությունների տեղիք տվեցին: Նախահայերենի, գրաբարի և բարբառների փոխհարաբերության վերաբերյալ հայ լեզվաբանության մեջ առաջ քաշվեցին տարբեր, երբեմն իրարամերժ կարծիքներ, որոնցից կարևոր են երեքը. ա) ավանդական-հնդեվրոպաբանական, ըստ որի՝ V դարում հայ բարբառներ չկային (ներկայացուցիչը՝ Հ. Աճառյան), բ) V դարում և նրանից առաջ եղել են հայ բարբառներ, որոնք, սակայն, առաջացել են միասնական հայերենի ազդեցությամբ՝ ցեղային լեզուներով խոսող և միաժամանակ հայացող հատվածներում (Գ.

Ղափանցյան, Է. Աղայան), գ) V դարում և նրանից առաջ եղել են բարբառներ, որոնք առաջացել են նախահայերենի ճյուղավորում-տրոհումից (Գ. Սևակ):

Հետագայում հիմնավոր վերլուծություն կատարեց Գևորգ Զահուկյանը: Այս և նման հարցերի վերաբերյալ Միեր Քումունցը տալիս է մի շարք կարևոր մեկնաբանություններ:

Ատենախոսության վերնագիրը՝ «Արցախ-Սյունիքի բարբառային բառապաշարը», լիովին արտացոլում է աշխատանքի բուն նպատակադրումը և կիրառված մեթոդաբանությունը: Այն ճշգրտորեն մատնանշում է հետազոտության առանցքը՝ Սյունիք-Արցախի բարբառային տարածքի բառային կազմի համալիր քննությունը, որն իրականացվում է համաժամանակյա և պատմական զարգացման համատեքստերում՝ լուսաբանելով նախահայերենյան, գրաբարյան և փոխառյալ շերտերի փոխկապակցվածությունն այսօր կենդանի խոսքում գործառնվող բառերի հետ: Այս մոտեցումը հնարավորություն է տալիս լիարժեքորեն բացահայտելու բարբառի ներկա վիճակը՝ հիմնվելով նրա խորքային պատմական արմատների վրա:

Թեման խիստ արդիական է՝ պայմանավորված հայերենի բարբառների բառապաշարային քննության մեթոդաբանական բացերով, հայոց լեզվի արմատական ֆոնդի վերաիմաստավորման անհրաժեշտությամբ, ինչպես նաև Արցախի բարբառային ժառանգության պահպանման հրատապությամբ: Ատենախոսության մեջ Մ. Քումունցը գտնում է, որ Արցախ-Սյունիքի բարբառում տարրեր եղել են ինչպես գրաբարից, այնպես էլ նախահայերենից:

Հեղինակը նախ ներկայացրել է Արցախ-Սյունիքի պատմական տարածքը, այնուհետև՝ հիշյալ տարածաշրջանի բարբառային բառերի ուսումնասիրության հարցերը: Ուսումնասիրելով պատմական բառագիտության վերաբերյալ տեսական աղբյուրները (Ա. Վ. Գրիգորյանի «Հայ բարբառագիտության դասընթացը», Հ. Զ. Պետրոսյանի, Ս. Ա. Գալստյանի, Թ. Ա. Ղարազյուլյանի «Լեզվաբանական բառարանը», Լ. Հովհաննիսյանի, Ա. Սարգսյանի «Արցախի ոչ նյութական մշակութային ժառանգության կորուստներն ու պահպանման հիմնախնդիրները» և այլ աշխատություններ), ինչպես նաև հիմնվելով սեփական հետազոտությունների արդյունքների վրա (ինչպես օրինակ՝ Մ. Քումունց, Լ. Հովհաննիսյան, «Ղարաբաղի (Արցախի) բարբառի հնաբանությունները» և այլն)՝ ներկայացրել է պատմական

բառագիտությունը՝ որպես գիտակարգ, դրա սահմանումը, խնդիրները, միջգիտակարգային կապերը և հայ պատմական բարբառագիտության հիմնական փուլերը: Նա անդրադարձել է բարբառային տարածքի լեզվանյութին, վաղ շրջանի հակագիտական մոտեցումներին՝ հիշատակելով, որ հայ բարբառների մասին «հիշատակություններ կան դեռևս V դարից (Մ. Խորենացի, Կորյուն, Դավիթ Մեկնիչ, Անանուն Մեկնիչ, Մովսես Քերթոզ և ուրիշներ), սակայն Ստեփանոս Սյունեցուն է պատկանում բարբառների դասակարգման առաջին փորձը» (ատ., էջ 8): Հ. Շրոդերի (1711) և Շահան Զրպետի (1823) աշխատությունների շարքում հիշատակում է Գ. Ախվերդյանի կարծիքը, մեթոդաբանական տեսանկյունից կարևորում է նաև Ա. Այտընյանի «Քննական քերականութուն աշխարհաբարի կամ արդի հայերէն լեզուի» աշխատությունը: Պատմահամեմատական բարբառագիտության հիմքերը տեսնում է Քերովբե Պատկանյանի, Ալեքսանդր Թոմսոնի, Հանուշի, Լ. Մսերյանցի, Հրաչյա Աճառյանի, Մ. Ասատրյանի, Է. Աղայանի, Հ. Հյուբշմանի, Ա. Մեյեի, Ա. Ղարիբյանի, Գ. Սևակի, Ս. Ղազարյանի և Գ. Զահուկյանի աշխատություններում, սակայն դրանցից առանձնացնում է հատկապես Գ. Զահուկյանի «Հայ բարբառագիտության ներածությունը», որին նախորդել էր «Հայ բարբառագիտությունը և հայերենի բարբառների ծագման հարցը» հոդվածը, որում հեղինակը, խուսափելով ծայրահեղություններից, ըստ էության առաջարկում է համադրական և դիալեկտիկական տեսություն (տե՛ս ատ., էջ 16): Սույն տեսության մեջ Մ. Քումունցն արժևորում է Գ. Զահուկյանի կարևոր ներդրումը, այն է՝ նա բարբառների ծագումը չի դիտարկում որպես մեկանգամյա ակտ (օրինակ՝ «ձևավորվել են XII դարում»), այլ որպես անընդհատ, շարունակական գործընթաց: Նա պնդում է. «Հայերենի բարբառների հնչյունական, քերականական և բառապաշարային հատկանիշները ձևավորվել են հայերենի պատմության ողջ ժամանակաշրջանում՝ պատմական տվյալ պայմաններից կախված ուժեղանալով, թուլանալով կամ նույնիսկ ընդհատվելով» (ատ., էջ 15-16):

Ատենախոսության մեթոդաբանական հիմքերը Մ. Քումունցը ներկայացնում է ըստ ամերիկացի հայտնի լեզվաբան Կարլ Դարլինգ Բաքի «A Dictionary of selected synonyms in the principal Indo-European languages» (1988) աշխատության: «Այս բառարանը եզակի է իր կառուցվածքով և նպատակադրմամբ. այն սովորական

այբբենական խմբավորմամբ բառարան չէ, այլ բառապաշարի թեմատիկ-իմաստային դասակարգում՝ նվիրված «բառանվանումների կամ հասկացությունների պատմության» ուսումնասիրությանը: Կ. Բաքը բառերը խմբավորում է ըստ հասկացությունների, ինչպիսիք են «Ֆիզիկական աշխարհ», «Մարդ», «Ընտանիք», «Շարժում» և այլն: Այս մոտեցումը հնարավորություն է տալիս հետևելու, թե ինչպես են հնդեվրոպական տարբեր ժողովուրդներ հայեցակարգել իրենց շրջապատող աշխարհը և վերացական գաղափարները» (ատ., էջ 18):

Ներածության մեջ դրվել են նաև մի շարք եզրույթների վերաբերյալ մեկնաբանություններ, որոնք բխում են ատենախոսության մեջ առաջադրված խնդիրներից և նպատակներից: Ատենախոսության մեջ գործածված եզրույթները խիստ տրամաբանելի են ատենախոսության գիտական բովանդակությունը արտահայտելու համար:

Առաջին գլխում հեղինակը Կարլ Դարլինգ Բաքի, ապա Գ. Ջահուկյանի օրինակով ընդգրկել է Արցախ-Սյունիք բարբառի բառապաշարում պահպանված հնդեվրոպական շերտի՝ առտնին գործածության բառերի ողջ լեզվանյութը՝ տարբեր թեմատիկ խմբերով՝ «Ֆիզիկական աշխարհ», «Մարդկություն՝ սեռ, տարիք, ընտանեկան հարաբերություններ», «Կենդանիներ», «Մարմնի մասեր, մարմնական գործողություններ ու պայմաններ», «Ուտելիք, ըմպելիք, կերակրի պատրաստում և ամանեղեն», «Հագուստ, անձնական զարդարանք և խնամք», «Բնակարան, տուն, կահկարասի», «Երկրագործություն, բուսականություն», «Ֆիզիկական տարբեր գործողություններ», «Շարժում, տեղափոխություն, փոխադրում, նավագնացություն», «Ունեցվածք, սեփականություն և առևտուր», «Տարածական հարաբերություններ՝ տեղ, ձև, չափ», «Քանակ և թիվ», «Ժամանակ», «Զգայական ընկալումներ», «Զգացմունք», «Մտածողություն, միտք», «Ձայնային արտահայտություն, խոսք, ընթերցանություն և գիր», ինչպես նաև այլ ոլորտներ՝ «Տարածքային, հասարակական և քաղաքական բաժանումներ, հասարակական հարաբերություններ», «Ռազմական գործ», «Օրենք», «Կրոն և նախապաշարմունք», «Դերանվանական և սպասարկու բառեր ու մասնիկներ»՝ իրավացիորեն հիմնավորելով, որ այդ բառերը պահպանվել են հիշյալ տարածաշրջանի «մեկուսի դիրքի» շնորհիվ և դարձել «լեզվական յուրօրինակ «ամրոց»»:

Թեմատիկ-համադրական մեթոդի կիրառմամբ և ստուգաբանական մերօրյա քննությամբ Մ. Քումունցին հաջողվել է հնդեվրոպական ծագման մի շարք բառերի առկայությունը հիմնավորել բարբառներում, օրինակ՝ «աջըղ», «հարու(տայ)», «հաճար», «գաղտիկուռ > տըխտըկօռնը», «պըտէզնը» «կէճ», «հասի», «թուփ > թուփ || թօփ (անէլ)» «թաթառ» «խըրթթօկ» և այլն: Ատենախոսության կարևորագույն բաղադրիչներից են նախահայերենյան (հնդեվրոպական) բառաշերտի համեմատական-թեմատիկ տախտակները, որոնք կազմված են նորարարական մոտեցմամբ: Հեղինակը, հիմք ընդունելով Կ. Բաքի և Գ. Ջահուկյանի աշխատությունները, խնամքով կազմել և մշակել է բազմասյունակ աղյուսակներ, որոնք համադրում են հնդեվրոպական նախածևերը, ընդհանուր հայերենի տվյալները և առանցքային կերպով՝ Արցախ-Սյունիք բարբառախմբում պահպանված լեզվական նյութը: Տախտակներում հատուկ նշագրումներով (Բ. «բարբառ», ՍԱ «Սյունիք-Արցախ», ?ՍԱ) առանձնացված են բացառապես բարբառային միավորները, ինչպես նաև ծագումնաբանորեն վիճահարույց կամ թեական բառերը, որոնց վերաբերյալ հեղինակը ներկայացրել է սեփական բառաքննական վերլուծությունները: Այս մոտեցումը ոչ միայն համակարգում և վիճակագրորեն տեսանելի է դարձնում բարբառում պահպանված հնագույն բառաֆոնդի տեսակարար կշիռը, այլև կարող է համարվել պատմական բառագիտության և բարբառագիտության բնագավառում կիրառվող նորարարական մեթոդ՝ հիմք ստեղծելով հետագա ստուգաբանական ճշգրտումների համար: Համեմատական այս մեթոդը կարելի է կիրառել նաև այլ բարբառախմբերի ուսումնասիրության համար: Համեմատական տախտակներին հաջորդում են վիճակագրական տախտակները, որոնք բաղկացած են հինգ սյունակից և արտացոլում են Սյունիք-Արցախ բարբառային տարածքում նախահայերենյան բառաշերտի «Համեմատական տախտակների» արդյունքները: Առաջին սյունակում տրված են միավորների թվահամարները, երկրորդում՝ քանակական կշիռը ըստ Կ. Բաքի, երրորդում ամփոփված է բարբառային վկայությունների քանակը հայերենում, ապա՝ Սյունիք-Արցախում: Հաջորդ սյունակներում արտացոլված է արդյունքների հնարավորինս իրական և ճշգրիտ պատկերը՝ ստուգաբանական ճշգրտումներ պարունակող միավորները և հնդեվրոպական բառերի քանակը՝

համապատասխանաբար ըստ Գ. Զահուկյանի կազմած բառամիավորների աղյուսակի: Հեղինակն այս գործելաճով փորձել է հնարավորինս ճշտել բարբառային բառապաշարի նախահայերենյան շերտի բառերի քանակական կշիռը հայերենի և հնդեվրոպական մայր լեզվի համեմատությամբ:

Այսպիսով՝ աշխատանքը հիմնված է պատմահամեմատական լեզվաբանության դասական դրույթների և Կ. Բաքի ու Գ. Զահուկյանի («Հայոց լեզվի պատմություն: Նախագրային ժամանակաշրջան», 1987) թեմատիկ-իմաստային դասակարգման սկզբունքների վրա՝ համալիր մեթոդների կիրառմամբ (պատմահամեմատական, նկարագրական, համադրական-զուգահրայական, բառաքննական-ստուգաբանական):

Ատենախոսության գիտական նորույթը դրսևորվում է մի քանի առանցքային կետերով. առաջին անգամ է իրականացվում Սյունիք-Արցախ բարբառախմբի պատմական բառապաշարի նման ընդգրկուն ու համակարգված քննություն: Առաջարկվում են բազմաթիվ բառերի ստուգաբանության լուծումներ, որոնց մի մասն արվում է առաջին անգամ, իսկ մյուս մասը նախկինում ընդունված տեսակետների ճշգրտումներ կամ հերքումներ են (օրինակ՝ «քաշք», «շաղփաղփ», «աջըղ», «ծո՛ւծո՛ւն», «աշան» և այլ բառերի նախահայերենյան ծագման հիմնավորումներ): Գիտական շրջանառության մեջ է դրվում նախկինում չուսումնասիրված բարբառային հարուստ նյութ: Կազմվել են բառապաշարի պատմական շերտերի համեմատական-թեմատիկ տախտակաշարեր՝ վիճակագրական եռաստիճան աղյուսակներով և դիագրամներով:

Աշխատանքի արդիականությունը հեղինակը պայմանավորում է նրանով, որ հայ բարբառների ուսումնասիրությունները հիմնականում կատարվել են հնչյունաբանական և ձևաբանական մակարդակներում, և «բառապաշարի համակարգային վերլուծությունը մնացել է հետին պլանում»: Գևորգ Զահուկյանի «Հայ բարբառագիտության ներածության» առաջաբանում գրված է. «Հայ բարբառագիտության մեջ մինչև այժմ ընդունված միահատկանիշ դասակարգումների փոխարեն նա փորձում է տալ բազմահատկանիշ դասակարգում՝ հենվելով համապատասխան աղյուսակների և թվային ցուցանիշների վրա...»: Նույն աշխատության «Բարբառների բառային հնաբանությունները (արխաիզմները)»

գլխում Գ. Զահուկյանը նույնպես ներկայացնում է հայերենի բարբառների մեջ գոյություն ունեցող հնդեվրոպական արմատները: Ուստի Արցախ-Սյունիքի բարբառներում պահպանված նախահայերենյան և հին հայերենի բառերը հնարավորություն կընձեռեն «նորովի գնահատել բնիկ հայկական շերտը, վերանայել որոշ բառերի՝ փոխառություն համարվելու տեսակետները և առաջադրել ստուգաբանական նոր վարկածներ»: Հեղինակն անդրադարձել է նաև մի ցավոտ խնդրի. Արցախի բռնի հայաթափման պատճառով բարբառային միավորները կանգնած են կորստյան վտանգի առջև: Այս պայմաններում բարբառային ժառանգության փաստագրումը, գիտական վերլուծությունն ու ամրագրումը դառնում են ոչ միայն լեզվաբանական, այլև ազգային-մշակութային հրատապ խնդիր:

Ըստ հեղինակի՝ ատենախոսության մեթոդաբանական հիմքը եռեզր համեմատության սկզբունքն է.

ա. Բարբառային տվյալի համաժամանակյա վերլուծություն,

բ. Տարածամանակյա համեմատություն հին հայերենի գրավոր վկայությունների հետ,

գ. Պատմահամեմատական վերլուծություն հնդեվրոպական նախալեզվի հետ:

Սույն ատենախոսությամբ հեղինակը նպատակ է դրել Արցախ-Սյունիք տարածաշրջանի բարբառների բառապաշարի պատմական շերտերի քննությամբ վեր հանել նախահայերենյան, գրաբարյան և փոխառյալ բառերի դրսևորման օրինաչափությունները: Ուշագրավ են հեղինակի օգտագործած գիտական, կրոնական, բանահյուսական, ազգագրական աղբյուրները, լեզվական կորպուսներն ու տվյալների բազաները: Համեմատական բարբառագիտության, պատմական բարբառագիտության և համեմատական լեզվաբանության բնագավառում իսկապես չի եղել նման փորձ, որտեղ Արցախ-Սյունիք բարբառային բառերը համակարգված և ամբողջական քննության ենթարկվեն: Այս հիմունքով՝ ատենախոսության մեջ առաջ են քաշվում ստուգաբանական նոր լուծումներ-վարկածներ, որոնք կատարված են չափազանց զգուշությամբ: Շատ բառեր էլ, որոնք թեև վերլուծված են ատենախոսության մեջ, դեռևս չունեն ստուգաբանական վերջնական պատկեր: Հեղինակը հետագա ուսումնասիրողների համար թողնում է մեծաքանակ նյութեր, որոնց ծագումնաբանական խնդիրները ընդգծվում են գիտատեսական հիմքերով:

Երկրորդ գլխում քննվել են հին հայերենի բառապաշարից Սյունիք-Արցախի բարբառներին անցած լեզվական տարրերը, ինչպես նաև վաղ շրջանի փոխառությունների ծագումը: Հեղինակը քննում է հին հայերենից Արցախ-Սյունիք բարբառախմբին անցած թեմատիկ բառախմբեր, որոնք գրաբարի համեմատությամբ ունեն ձևամաստային առանձնահատկություններ: Այսպես՝ արհեստի բնագավառի բառերն առավելապես եզրույթի նշանակություն ունեն, սակայն դրանց մի մասը փոխարինվել է բարբառային կամ փոխառյալ բառով (օրինակ՝ ասպ || ծօպ): Թեմատիկ խմբերն ունեն ենթախմբեր, ինչպես՝ արհեստի հետ կապված նյութեր, մասնագիտություն մատնանշող բառեր, բուսանուններ, համեմունքներ, որոնք նույնպես ներկայացված են իրենց բարբառային տարբերակներով: Այս գլխում ևս որոշ անվանումներ առաջին անգամ ենթարկվել են բառաքննության և ստուգաբանության (ուշագրավ են գիլմասրի բառի ստուգաբանությունը, երկանք || արկանք բառի քննությունը և այլն):

Ատենախոսը հին հայերենի շրջանից Արցախ-Սյունիք բարբառախմբին անցած փոխառությունները ենթարկել է ծագումնաբանական դասակարգման: Պեղվել և քննվել են այնպիսի փոխառություններ, որոնք հին են ու հիմնականում հանդիպում են Սյունիք-Արցախում (Խաշփուշ, Թա՞բ, Թա՞մբի, Խըրեզ և այլն), ինչը կարևոր է նաև տարածաշրջանային միջմշակութային դարավոր պատմության համատեքստում:

Ատենախոսության եզրահանգումները համոզիչ կերպով ցույց են տալիս, որ Սյունիք-Արցախի բարբառները հայերենի բնիկ բառաֆոնդի պահպանման և վերականգնման կարևորագույն օջախներից են: Հնդեվրոպական ծագման բառային միավորների բարձր պահպանվածությունը և արխաիզմների գերակշռող առկայությունը փաստում են բարբառային միջավայրի բացառիկ պահպանողական բնույթի մասին: Աշխատանքը հիմնավորում է, որ Սյունիք-Արցախի բարբառների լեզվական հիմքերը դրվել են հայերենի՝ որպես առանձին լեզվի ձևավորման ամենավաղ փուլերում՝ դեռևս նախագրային ժամանակաշրջանում:

Չնայած աշխատանքի ակնհայտ գիտական բարձր արժեքին՝ դրա նախնական տարբերակի և առաջին պաշտպանության ժամանակ մեր կողմից հնչեցվել էին որոշակի առաջարկություններ, և մատնանշվել էին մի քանի

վրիպակներ: Մասնավորապես, մեր կողմից առանձնացվել էին հետևյալ նկատառումներն ու առաջարկները.

Առաջարկվել էր ավելի հանգամանալից քննության ենթարկել միջին հայերենյան և նոր աշխարհաբարյան շրջաններից ավանդված բառաշերտերը, ինչպես նաև խորացնել սոցիալ-լեզվաբանական վերլուծությունը՝ փոխառությունների (արաբական, պարսկական, թյուրքական) արմատավորման մեխանիզմները բացահայտելու համար: Առաջարկվել էր նաև ավելացնել բառապաշարի քանակական ու դինամիկ վերլուծության բաժիններ, ընդլայնել հարակից լեզուների և այլ բարբառների հետ համեմատական նյութը:

Նշվել էր, որ ներածությունը բավականին ծավալուն է, և գրականության ակնարկը կարիք ունի համամասնական ճշգրտման: Բացի այդ, առաջարկվել էր Առաջին գլխի թեմատիկ խմբերի վերջում տրված վիճակագրական տվյալներն ու աղյուսակները տեղափոխել հիմնական եզրակացություններ կամ բաշխել ավելի նպատակային:

Մատնանշվել էին տեքստային ձևակերպումների անճշտություններ (էջ 4, 6, 8, 23), ինչպես նաև մատենագիտական հղումների վրիպակներ (օրինակ՝ Բարխուդարյանի հրատարակության տարեթիվը, Կ. Բաքի ազգանվան ուղղագրությունը՝ Buke - Buck):

Հարկ է գոհունակությամբ արձանագրել, որ առաջին պաշտպանությունից հետո ատենախոսի կողմից աշխատանքը ենթարկվել է բարեխիղճ և մանրակրկիտ լրամշակման: Հեղինակը գիտական մեծ պատասխանատվությամբ հաշվի է առել մեր կողմից արված դիտողություններն ու առաջարկությունները՝ կատարելով անհրաժեշտ փոփոխություններ նոր ներկայացված տարբերակում:

Ամբողջությամբ և բժախնդրորեն ուղղվել են ոճական, շարահյուսական բոլոր անճշտությունները և մատենագիտական վրիպակները: Կատարվել են նաև ձևակերպումների՝ աշխատանքի առավել ամբողջական ընկալմանը միտված վերաշարադրանքներ:

Ինչ վերաբերում է մնացյալ ծավալուն առաջարկություններին (միջին հայերենի շերտի ընդգրկում, փոխառությունների սոցիալ-լեզվաբանական դինամիկայի լայնածավալ վերլուծություն կամ այլ բարբառների հետ համեմատական նյութի

ընդլայնում), ապա հեղինակն իրավացիորեն և տրամաբանորեն դրանք ընդունել է ի գիտություն՝ դիտարկելով որպես հետագա առանձին գիտական հետազոտությունների հեռանկարային թեմաներ, քանի որ դրանք օբյեկտիվորեն դուրս են մեկ ատենախոսության ծավալային և նպատակային շրջանակներից:

Այսպիսով՝ կատարված արդյունավետ շտկումների շնորհիվ ատենախոսությունն ստացել է առավել ավարտուն, կուռ և ամբողջական գիտական տեսք: Արված դիտարկումները ոչ միայն չեն նվազեցնում ատենախոսության ընդհանուր գիտական արժեքը, այլև դրանց հիման վրա կատարված խմբագրումներն ապացուցում են հեղինակի՝ ակադեմիական պահանջներին բարձր մակարդակով արձագանքելու կարողությունը: Աշխատանքը հայ պատմական բարբառագիտության մեջ նշանակալի ներդրում է և արժանի է բարձր գնահատականի: Հեղինակի կողմից ներկայացված հարուստ նյութը և բառապաշարի համակարգային վերլուծությունը հիմք են հանդիսանալու Արցախ-Սյունիքի բառապաշարի ստուգաբանական բառարան կազմելու համար, ինչը հայ լեզվաբանական գիտության համար կդառնա կարևոր իրադարձություն:

Եզրափակելով՝ ցանկանում եմ նշել, որ Մհեր Քումունցի ատենախոսությունը, որ համապարփակորեն ներառում է պատմական լեզվաբանության, բառագիտության և բարբառագիտության հիմնախնդիրները, լիովին համապատասխանում է «Բանասիրական գիտություններ» «Ժ.02.01 – Հայոց լեզու» մասնագիտության պահանջներին: Կիրառված պատմահամեմատական խորքային վերլուծությունները թույլ են տալիս ատենախոսությունը դիտարկել որպես արժեքավոր ներդրում նաև «Ժ.02.02 – Ընդհանուր և համեմատական լեզվաբանություն» մասնագիտության շրջանակներում: Աշխատանքը տպավորում է գիտական խորությամբ, գիտական եզրույթների հստակ ձևակերպմամբ և կիրառմամբ, նյութի հարստությամբ և մեթոդաբանական բարձր մակարդակով:

Ատենախոսության հիմնական դրույթները և հետազոտության արդյունքները լիովին ընդգրկված են հեղինակի կողմից հրատարակված 70-ից ավելի գիտական հոդվածներում, որոնք լույս են տեսել ինչպես միջազգային հեղինակավոր, այնպես էլ հանրապետական գիտական պարբերականներում: Սեղմագիրը լիարժեքորեն համապատասխանում է դոկտորական ատենախոսության բովանդակությանը:

Այսպիսով՝ Միեր Սուրենի Քումունցի «Արցախ-Սյունիքի բարբառային բառապաշարը» դոկտորական ատենախոսությունն ամբողջության մեջ մի նոր աստիճան է պատմական-համեմատական լեզվաբանության, բառագիտության և բարբառագիտության հիմնախնդիրների ուսումնասիրության մեջ և նոր խոսք է այդ բնագավառներում:

Միջնորդում ենք ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտում գործող ԲԿԳԿ-ի՝ Լեզվաբանության 019 մասնագիտական խորհրդին՝ Միեր Սուրենի Քումունցին շնորհելու «Ժ.02.01 – Հայոց լեզու» մասնագիտությամբ բանասիրական գիտությունների դոկտորի՝ իր հայցած գիտական աստիճանը, որին նա լիովին արժանի է:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝ Բ.Գ.Դ., պրոֆեսոր

Թ. Ս. Շահվերդյան

21.02.2026

Ստորագրությունը հաստատում եմ՝

մ.գ.թ., ղոցենտ Ս. Ս. Բեժանյան

23.02.2026 թ.

ՎՊՀ-ի գիտքարտուղար՝